

ยุทธศาสตร์ทางการเมืองของกลุ่มอำนาจใหม่ : ปัจจัยผลักดันเจ้าพ่อเข้าสู่การเมือง

1. ยุทธศาสตร์ทางการเมืองกับความล่าช้าในการปรับตัวทางสถาบัน

การเมืองระบอบกึ่งประชาธิปไตยที่มีสถาบันรัฐสภาเป็นศูนย์กลางเชื่อมโยงกระบวนการทางการเมือง ระหว่างกระแสอำนาจฝ่ายกลไกรัฐและฝ่ายนอกกลไกรัฐ มาอยู่ในเข้าหลอมเดียวกันนั้น ผลันปลายของการเลือกตั้ง หมายถึง การเข้าสู่ศูนย์อำนาจทางการเมืองโดยชอบธรรมทันที ซึ่งเป็นยุทธศาสตร์ทางการเมืองที่มีความก้าวหน้าสูงเมื่อเทียบกับการได้เข้าจากตำแหน่งทางราชการ หรือกองทัพ เพื่อก้าวขึ้นสู่ผู้นำในกองทัพหรือระบบราชการแล้ว เข้ากุมอำนาจการเมือง นอกจากนั้น การอาศัยตำแหน่งทางกองทัพ-ราชการ เข้าสู่ศูนย์อำนาจทางการเมืองยังเป็นสิ่งไม่ชอบธรรมในกระบวนการเมืองแบบรัฐสภา และเกมอำนาจแบบแข่งขันเลือกตั้ง เนื่องจากยุทธศาสตร์ทางการเมืองในการเข้ากุมอำนาจการเมืองได้เปลี่ยนจากแบบครอบงำ-ผูกขาด ในระบอบอำมาตยาธิปไตย ไปเป็นอำนาจการแข่งขันช่วงชิงที่เครื่องมือเศรษฐกิจและเงินได้กลายเป็นปัจจัยชี้วัดความสำเร็จ แทนตำแหน่งทางราชการหรือในกองทัพอย่างแต่ก่อนแล้ว ดังจะเห็นเป็นปรากฏการณ์อยู่เสมอในกรณีที่มีการขัดแย้งระหว่างทหารกับพรรคการเมือง มักจะมีการทำ-ทลายโต้ตอบกัน ให้ทหาร-ข้าราชการถอดเครื่องแบบมาต่อสู่ทางการเมืองกันในสนามการเลือกตั้ง

ขณะที่การเลือกตั้งเป็นช่องทางสายตรงที่ตัดผ่านเข้าสู่ศูนย์กลางอำนาจทางการเมืองได้อย่างรวดเร็วนั้น ในส่วนของกลไกสถาบันทางการเมืองในการรองรับฐานอำนาจที่จะใช้เป็นพาหะลาเสียดกลุ่มการเมืองที่หลากหลายจัดกระจายอยู่ในระบบ ให้ชนิกกันเข้ายึดกุมอำนาจการปกครอง-บริหารประเทศ กลับยังคงอยู่ในสภาพอ่อนแอและล่าช้า ไม่สามารถสนองตอบและแสวงโอกาสจากช่องทางเลือกตั้ง ที่เกื้อกูลต่อการเข้ายึดกุมอำนาจของฝ่ายตนได้โดยเฉพาะสถาบันพรรคการเมือง การดำรงอยู่ของระบอบกึ่งประชาธิปไตย จึงเป็นส่วนหนึ่งของสิ่งซึ่งบ่งถึงปัญหาการปรับตัวภายในของกลไกสถาบันพรรคการเมืองเอง

ปัญหาการจัดตั้งกันเป็นองค์กรสถาบันทางการเมืองที่เข้มแข็ง เป็นจุดอ่อนที่สำคัญและเป็นปัญหาอีกอย่างหนึ่ง สำหรับกลุ่มอำนาจทางเศรษฐกิจในระบบการเมืองไทย การจัดข้อแตกต่างทางความคิดและผลประโยชน์ระหว่างโรงงาน ห้างร้าน และสถานประกอบการของกลุ่มธุรกิจการค้าที่แข่งขันกันในระบบกลไกตลาด* จึงเป็นแรงกดดันที่กลุ่มอำนาจภายนอกภาครัฐ ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้

จุดบกพร่องในการพัฒนาทางสถาบันขององค์กรพรรคการเมือง ซึ่งเป็นฐานรองรับอำนาจที่เป็นเสมือนพาหนะในการล่าเลี้ยงกลุ่มอำนาจนอกภาครัฐเข้าสู่อำนาจทางการเมือง จึงเป็นช่องว่างทางการเมืองที่สำคัญยิ่ง หากเทียบระหว่างความอ่อนแอและล่าช้าในการพัฒนาทางสถาบันของพรรคการเมือง** กับสถาบันการเลือกตั้งซึ่งมีพัฒนาการที่ก้าวรูดหน้า สามารถสร้างความปลอดภัยทางอำนาจในการเข้าสู่อำนาจทางการเมือง

---

* การต่อสู้ทางการเมืองโดยทั่วไปไม่ได้อาศัยอุดมการณ์เป็นเครื่องชี้นำ พรรคการเมืองส่วนใหญ่จึงต่อสู้กันในระดับของผลประโยชน์ โดยการอาศัยความเป็นตัวแทนทางผลประโยชน์มากกว่าอุดมการณ์ ซึ่งเป็นการต่อสู้ที่มีจุดอ่อนทางด้านความแตกต่างหลากหลายและปัญหาต่อรองทางผลประโยชน์ที่มีกลไกตลาดเป็นปัจจัยกระตุ้น ทำให้ระดับการแข่งขันมีความหลากหลายสูง และประสานกันได้ยาก ดังจะเห็นได้ว่าภายในพรรคการเมืองต่าง ๆ นั้น ได้มีการแบ่งแยกเป็นกลุ่มย่อยต่อรองผลประโยชน์ด้วยกันเอง ในขณะที่เดียวกันกลุ่มย่อยระหว่างพรรคเองก็อาจจะมีการร่วมมือประสานประโยชน์กัน เพื่อต่อรองกับกลุ่มย่อยภายในพรรคเดียวกันอีกด้วย ความเป็นปึกแผ่นและเอกภาพขององค์กรพรรคจึงตกต่ำมาก

**โดยเปรียบเทียบแล้ว พรรคการเมืองเป็นองค์กรที่เกิดขึ้นมาใหม่ภายหลังจากที่องค์กรราชการได้ฝังรากลึกมานานแล้ว และมีประสบการณ์ในการปกครองโดยกุมทั้งอำนาจการเมืองและอำนาจรัฐ ขณะที่พรรคเป็นองค์กรที่ขาดประสบการณ์และความต่อเนื่อง ตลอดจนขาดความมีอำนาจอิสระในตัวที่จะต้องถูกควบคุมโดยระเบียบกฎหมายและการบังคับใช้โดยระบบราชการ

ช่องว่างที่เกิดขึ้น หมายถึง พรรคการเมือง การเลือกตั้ง และสถาบันตัวแทนที่ได้ อำนาจทางการเมืองโดยชอบธรรมนั้น ไม่อาจवादคือนกลุ่มผลประโยชน์ และเข้ายึดกุมอำนาจทางการเมืองได้อย่างเบ็ดเสร็จ ส่งผลให้สถาบันตัวแทนทางการเมืองไม่ได้เป็นเพียงสถาบันเดียวของการคุ้มครองประโยชน์ และไม่สามารถปกป้องคุ้มครองผลประโยชน์ของกลุ่มอำนาจที่หลากหลายได้ทั้งหมด เท่ากับยังคงดำรงความเป็นคู่แข่งทางการเมืองที่ชอบธรรมบางส่วนของกลุ่มอำนาจฝ่ายกลไกรัฐไว้ได้อีกต่อไป ซึ่งสะท้อนให้เห็นจากการที่พรรคการเมืองยังไม่สามารถรวมกันปกครองและจัดตั้งรัฐบาลโดยไม่ต้องพึ่งพาการสนับสนุนจากกองทัพ-ราชการ อีกชั้นหนึ่งได้* พรรคการเมืองจึงจำเป็นต้องอาศัยผู้นำกองทัพเข้ามาเป็นหัวหน้ารัฐบาล เพื่อคำจุนเสถียรภาพ การอาศัยวุฒิสมาชิกที่แต่งตั้งเข้ามาเสริมอำนาจในกระบวนการเมืองในสภา ฯลฯ เป็นต้น

การปรับตัวทางสถาบันเพื่อเสริมจุดอ่อนจากปัญหาความอ่อนแอและล่าช้าของพรรคการเมืองในการรองรับกับยุทธศาสตร์ทางอำนาจที่ก้าวหน้าของกลไกการเลือกตั้งนั้น เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับพรรคการเมือง หนทางเลือกเฉพาะหน้าที่เคยปรากฏสำหรับการเมืองแบบอำมาตยาธิปไตย ก็คือการจัดตั้งพรรคการเมืองโดยทหาร-ข้าราชการเอง เพื่อใช้เป็นฐานรองรับความชอบธรรมทางอำนาจในเกมการเลือกตั้งและเกมการเมืองในรัฐสภา อย่างไรก็ตามสภาพการเมืองแบบกึ่งประชาธิปไตยปัจจุบัน การจัดตั้งองค์กรทางการเมืองในรูปพรรคนั้น มิได้จำกัดเฉพาะพรรคของทหารหรือข้าราชการดังแต่ก่อนเท่านั้น แต่สัดส่วนของพรรคที่เป็นตัวแทนของกลุ่มอำนาจทางเศรษฐกิจมีอยู่หลากหลาย และความเป็นตัวแทนกลุ่มผลประโยชน์ ได้ขยายฐานออกไปอย่างกว้างขวางกว่าพรรคทหาร-ราชการ¹ โดยเฉพาะการจัดตั้งตัวแทนพรรคการเมืองที่เป็น

* ดังจะเห็นได้ว่าแม้พลเอกชาติชาย จะได้เข้ากุมอำนาจการเมืองโดยได้รับอาณัติจากกลุ่มการเมืองทั้งหลายอย่างชอบธรรมก็ตาม แต่ยังไม่สามารถกุมอำนาจรัฐบางส่วนได้ จึงจำเป็นต้องดำเนินนโยบายแบบโอนอ่อนผ่อนปรนต่อการกดดันของทหารหลายประการ กระทั่งถูกกองทัพซึ่งเป็นผู้กุมอำนาจรัฐในส่วนของกาไรใช้และถือครองกำลังอาวุธ ได้ใช้กำลังเข้ายึดอำนาจการเมือง-การปกครองในที่สุด

¹ ไบรคฮัน ตรีกุล มีชัย, "ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มธุรกิจเอกชนและข้าราชการกับการเมืองไทย" อ้างแล้ว.

ตัวแทนผลประโยชน์ระหว่างกลุ่มอำนาจทางเศรษฐกิจด้วยกันเอง ซึ่งนำไปสู่เงื่อนไขของการแข่งขันกันเองระหว่างกลุ่มอำนาจทางเศรษฐกิจ* ประกอบกับการช่วงชิงความได้เปรียบเหนือคู่แข่งขึ้นโดยการแสวงความสนับสนุนจากพันธมิตรฝ่ายทหาร-ราชการ เป็นมาตรการเสริมของพรรคการเมืองบางพรรค ยิ่งทำให้การแข่งขันทางการเมืองในกระบวนการเลือกตั้งมีความซับซ้อนเพิ่มขึ้น และขยายมิติเป็นการแข่งขันทั้งระหว่างพรรคที่เป็นตัวแทนผลประโยชน์ของกลุ่มอำนาจในกองทัพ-ราชการ และกลุ่มอำนาจทางเศรษฐกิจอีกด้วย

เงื่อนไขกดดันจากสภาพการแข่งขันทางอำนาจที่เข้มข้น ซับซ้อน ประกอบกันกับข้อบังคับตามกฎหมายเกี่ยวกับกระบวนการเลือกตั้ง ส่งผลกระทบต่อความอยู่รอดของพรรคเล็ก และพรรคที่ขาดฐานสนับสนุนจากเศรษฐกิจที่มากพอ ซึ่งการดำรงอยู่เฉพาะพรรคใหญ่และจำเป็นต้องอาศัยฐานสนับสนุนทางเศรษฐกิจจำนวนมากนี้ ยิ่งสร้างแรงกดดันในการแข่งขันให้ทวีความเข้มข้นและซับซ้อนยิ่งขึ้น การเข้าสู่อำนาจทางการเมืองโดยวิถีทางการเลือกตั้งจึงไม่เพียงแต่จัดตั้งเป็นองค์กรพรรคแล้วส่งผู้สมัครลงรับเลือกตั้งตามเงื่อนไขทางกฎหมายเท่านั้น แต่เป็นเงื่อนไขของกระบวนการทางกลยุทธในการต่อสู้ทางการเมืองในรูปแบบที่ลึกซึ้งแยบยลด้วย²

ศูนย์วิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

* ในทางการเลือกตั้ง ฝ่ายข้าราชการมักจะไม่เข้าแข่งขันอย่างเปิดเผยจริงจังเท่าใดนัก เนื่องจากมีตัวแทนอยู่ในวุฒิสภา ตำแหน่งนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรี ซึ่งรัฐธรรมนูญในอดีตได้เปิดทางไว้ให้ ประกอบกับการแข่งขันในสนามเลือกตั้งนั้น ฝ่ายพรรคการเมืองมีจุดแข็งมากกว่าเพราะมีกำลังสนับสนุนทางเศรษฐกิจเป็นเครื่องมือ

² ปรคอุใน เศรษฐพร อัครีพิทักษ์, ถ้าอยากเป็นผู้แทน (กรุงเทพฯ : สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2531)

ความอ่อนแอและล่าช้าในการพัฒนาทางสถาบันของพรรคการเมือง ทำให้พรรคจำเป็นต้องเร่งระดม และมีกิจกรรมทางการเมือง เฉพาะฤดูกาลเลือกตั้งเป็นสำคัญ การสร้างความนิยมศรัทธาโดยอาศัยเวลาที่ต่อเนื่องยาวนาน* จึงไม่ใช่ยุทธศาสตร์หลักในการเอาชนะเหนือคู่แข่ง การตอบแทนผลประโยชน์เฉพาะหน้า และการแสวงหาความสนับสนุนอย่างฉาบฉวยและจับใจเจียมพหลัน จึงเป็นสิ่งจำเป็นในการแข่งขันเลือกตั้ง³ โดยเฉพาะการเจาะฐานสนับสนุนในท้องถิ่นและชนบทซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายที่ใหญ่ที่สุดของประเทศ และปลอดภัยจากอิทธิพลของกลุ่มอำนาจฝ่ายกลางของรัฐ ได้กลายเป็นกลุ่มพันธมิตรเป้าหมายที่สำคัญ การอาศัยระบบหัวคะแนน ผู้มีอำนาจอิทธิพลในท้องถิ่น และผู้มั่งคั่งทางเศรษฐกิจ ได้เข้าเป็นพันธมิตรที่สำคัญของพรรคการเมือง

* พรรคการเมือง มีความแตกต่างจากองค์กรราชการที่องค์กรราชการนำภาษีของประชาชนมาเป็นปัจจัยในการผลิตสินค้า-บริการตอบสนองความต้องการของประชาชน แต่พรรคต้องแสวงหาปัจจัยจากผู้สนับสนุนมาตอบสนองผู้สนับสนุน ซึ่งมีความจำกัดในด้านทรัพยากรและฐานสนับสนุน พรรคจึงตื่นตัวและมีกิจกรรมเฉพาะช่วงเวลาสำคัญในฤดูกาลเลือกตั้ง เนื่องจากต้องอาศัยการสนับสนุนจากผู้มีสิทธิออกเสียงในวงกว้าง จำเป็นต้องระดมการมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวาง แต่ไม่ได้หมายความว่า จะต้องตอบสนองผลประโยชน์ตอบแทนในวงกว้าง หรือมีความเท่าเทียมกันระหว่างความเป็นผู้แทนผลประโยชน์ของผู้สนับสนุนทางเศรษฐกิจ กับผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งทั่วไป ส่วนองค์กรราชการอาจไม่จำเป็นต้องจัดลำดับความสำคัญต่อการตอบสนองความเป็นตัวแทนแก่กลุ่มผลประโยชน์ที่สนับสนุนอย่างพรรคการเมือง เช่น โครงการอีสานเขียวของกองทัพบก อาจเน้นความสำคัญที่พื้นที่มากกว่าข้อคำนึงถึงความเป็นตัวแทนกลุ่มผลประโยชน์เฉพาะกลุ่มที่สนับสนุนเท่านั้น

³ ความหมายสำคัญของการเลือกตั้งซึ่งเป็นเครื่องวัดผลสำเร็จ อยู่ที่ผลหรือชัยชนะของการเลือกตั้ง ส่วนวิธีการเป็นสิ่งที่ไม่มีความสำคัญต่อการได้มาจากการเมืองของพรรค พรรคส่วนใหญ่จึงให้ความสำคัญกับผลมากกว่าวิธีการ ดังนั้น ทั้งการกำหนดคิดเลือกตั้งผู้สมัครแข่งขันและการต่อสู้ในการแข่งขันเพื่อให้ได้รับการเลือกตั้ง พรรคมักให้ความสำคัญกับคนที่มีโอกาสชนะการเลือกตั้งมากที่สุด เบรคคู สมบัติ จันทรวงค์, "การตลาดของพรรคการเมือง" มติชนสุดสัปดาห์ ปีที่ 11 ฉบับที่ 557 (5 พ.ค.34), หน้า 45.

การเร่งระดมและมีกิจกรรมทางการเมืองเฉพาะฤดูกาลเลือกตั้ง การตอบแทนผลประโยชน์เฉพาะหน้าและการแสวงความสนับสนุนแบบฉาบฉวยเพื่อหวังผลชนะการเลือกตั้ง โดยไม่ต้องอาศัยการสร้างคามนิยมศรัทธาในระยะยาว นั้น ได้ส่งผลต่อแบบแผนพฤติกรรมกาเลือกตั้งที่เป็นการตอบแทน-แลกเปลี่ยนกันทางผลประโยชน์ ระหว่างผู้รับสมัครเลือกตั้งกับผู้ใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้ง โดยเฉพาะผลตอบแทนทางการเงินแบบเฉพาะหน้าโดยไร้เงื่อนไข* ซึ่งมีส่วนชักนำให้ผู้มีอำนาจ-อิทธิพล และมีความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจในท้องถิ่น-ชนบท** เข้ามาผูกพันมิตรกับพรรคการเมือง ประกอบกับความจำเป็นเร่งด่วนที่จะต้องระดมเงินทุนใช้ในการเลือกตั้งของพรรคและบุคคลเหล่านี้มีบทบาทสำคัญต่อการกำหนดผลการเลือกตั้งได้ว่าใครจะชนะหรือแพ้ พรรคจึงมุ่งระดมความสนับสนุนทางการเมืองจากกลุ่มผู้มีอิทธิพลเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น ซึ่งในที่สุดเป็นการสร้างภาวะจ่ายอมและจำเป็นให้พรรคการเมืองต่าง ๆ ต้องได้ตอบการแข่งขันโดยวิธีการอันเดียวกัน คือเงินแข่งกันเงิน และอิทธิพลแข่งกับอิทธิพลด้วยกัน ผู้มีอิทธิพลและมีความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจที่ถูกขนานนามว่าเจ้าพ่อทั้งหลาย จึงถูกระดมเข้าสู่เวทีทางการเมืองมากขึ้นตามลำดับ และโดย

* เกณฑ์กำหนดในการคัดเลือกผู้สมัครของพรรคการเมือง หวังผลที่โอกาสในการชนะเลือกตั้งมากกว่าข้อกำหนดในด้านความแตกต่างทางอุดมการณ์ นโยบาย หรือข้อผูกพันเรื่องความเป็นตัวแทน ซึ่งการที่พรรคมิได้เสนอโอกาสในการเลือกสำหรับผู้ใช้สิทธิ โดยเกณฑ์ดังกล่าว ผู้ใช้สิทธิจึงจำเป็นต้องเลือกตามที่พรรคเป็นฝ่ายเสนอด้านเดียว ซึ่งเงื่อนไขทางด้านอุดมการณ์ นโยบายและความเป็นตัวแทนอาจถูกแปรเป็นเงื่อนไขข้อแลกเปลี่ยนที่เป็นตัวเงินได้

** ผู้มีอำนาจ-อิทธิพล และมีความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ ไม่ว่าจะเป็นนักการเมืองท้องถิ่นหรือผู้ประกอบการทางเศรษฐกิจ เป็นกลุ่มยุทธศาสตร์ที่มีความตื่นตัวทางการเมือง เป็นพื้นฐานอยู่แล้ว ประกอบกับ มีปัจจัยสนับสนุนทางการเมืองที่เกื้อกูลต่อพรรคในการระดมเข้าสนับสนุนในการเลือกตั้ง กลุ่มดังกล่าวจึงเป็นเป้าหมายที่พรรคการเมืองเข้าผูกพันมิตรและอาศัยเป็นฐานทางการเมือง

เปิดเผย⁴ ซึ่งภาวะการตั้งกล่าวนับเป็นทางเลือกอย่างหนึ่งของพรรคการเมือง ในการปรับตัว เพื่อเสริมจุดอ่อนจากความบกพร่องที่เกิดจากความอ่อนแอและล่าช้า ในการปรับตัวทางสถาบัน ซึ่งการที่พรรคไม่ใช่นองศ์กรทางการเมืองที่เข้มแข็งในตัวเอง และเป็นฐานอำนาจที่ได้รับความสนับสนุนจากกลุ่มผลประโยชน์ที่มีความเข้มแข็งและมั่นคงพอ สำหรับทางเลือกดังกล่าวมีนัยที่ไม่แตกต่างจากการทำหน้าที่เป็นองศ์กรนายหน้าให้กับกลุ่มผู้มีอิทธิพลและมีความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจทั่วไป ซึ่งเป็นนัยที่มีความหมายแตกต่างจากการเป็นสถาบันทางการเมืองที่แท้จริง

2. เกมผ่าวงล้อมอำนาจรัฐของกลุ่มอำนาจในกลไกรัฐกับการทดแทนอำนาจการเมืองของกลุ่มอำนาจนอกกลไกรัฐ

การครอบงำผูกขาดและการปิดล้อมอำนาจการเมือง และอำนาจรัฐของกลุ่มอำนาจฝ่ายกลไกรัฐอย่างเข้มงวด ซึ่งเรียกว่าเป็นรัฐราชการหรือรัฐกฎหมาย⁵ ในยุคต้นของการเปลี่ยนแปลงการปกครอง กระทั่งหลังตุลาคม 2516 นั้น เป็นนัยทางประวัติศาสตร์ที่มีการสืบสานทายาทและมรดกตกทอดทางการเมืองที่ส่งผลทอดถึงปัจจุบันด้วย ทั้งความอ่อนแอล่าช้า และความบกพร่องทางหน้าที่ของบรรดาโครงสร้าง-สถาบันทางการเมืองแบบประชาธิปไตยในระบบการเมือง-การปกครองไทย นั้น นอกจากเป็นปัญหาทางด้านพัฒนาการแล้ว ส่วนหนึ่งยังเป็นปัญหาด้านวิวัฒนาการด้วย

⁴ บุคคลสำคัญในท้องถิ่นที่มีคุณสมบัติและสามารถสนับสนุนการเลือกตั้งได้ มักจะได้รับการชักชวนจากพรรคการเมืองอยู่เสมอ เช่น นายสมชาย คุณปลื้ม หรือ กำนันเปาะ จังหวัดชลบุรี หัวหน้าพรรคการเมืองต่าง ๆ คาดหวังที่จะผูกพันมิตร เนื่องจากเป็นผู้มีส่วนสำคัญต่อการกำหนดผลการเลือกตั้งในเขตท้องถิ่นนั้น ๆ นอกจากนั้น ผู้มีคุณสมบัติดังกล่าวบางคนอาจจะสามารถแผ่อิทธิพลไปถึงจังหวัดอื่น ๆ อีกด้วย เช่น นายเจริญ พัฒนคารังจิตร หรือ เสี้ยเส็ง จังหวัดขอนแก่น ไบรด์คูใน สมบัติ จันทรวงษ์, "ผู้มีอิทธิพลในท้องถิ่น" มติชนสุดสัปดาห์ ปีที่ 11 ฉบับที่ 559 (19 พ.ค.2534), หน้า 45.

⁵ ไบรด์คูใน Fred W. Riggs, Thailand : The Modernization of a Bureaucratic polity. (Honolulu : East-West Center Press, 1966).

ในการแก้ไขปัญหาคความบกพร่องทางหน้าที่ของสถาบันทางการเมืองไทย จึงเป็นปัญหาของมิติซ้อนระหว่างพัฒนาการ และวิวัฒนาการควบคู่กัน ในด้านของปัญหาพัฒนาการนั้น เป็นปัญหาภายในของสถาบันเองที่ไม่สามารถยกระดับบทบาททางหน้าที่ให้มีความเข้มแข็ง และก้าวรุดหน้าไปได้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของปัจจัยสภาพแวดล้อม และสามารถตอบสนองต่อการบรรลุเป้าหมายตามบทบาทหน้าที่ได้ ดังเช่น ความอ่อนแอ ล้าหลังของสถาบันพรรคการเมือง ที่ก้าวไปไม่ทันกับความรุดหน้าของการเลือกตั้ง ที่เป็นช่องทางนำกลุ่มการเมืองเข้าสู่อำนาจทางการเมือง และอำนาจรัฐได้ ซึ่งมีการเลือกตั้งเป็นสถาบันรองรับด้านความชอบธรรม ขณะที่พาหะที่จะลาเสี่ยงกลุ่มการเมืองเข้าสู่อำนาจนั้นตอบสนองได้ไม่เพียงพอ เป็นต้น ส่วนปัญหาทางวิวัฒนาการนั้นไม่เพียงแต่เป็นปัญหาภายในของสถาบันโดยตัวมันเองเท่านั้น แต่เป็นปัญหาที่คาบเกี่ยวกับปัจจัยครอบงำทางประวัติศาสตร์ที่เป็นทายาทสืบทอดมรดกการดำรงวิวัฒนาการของสถาบันเหล่านั้นด้วย ดังนั้น ปัญหาด้านวิวัฒนาการของสถาบันพรรคการเมืองก็คือ ปัญหาความเป็นอิสระของพรรคในการที่เติบโตขึ้นภายใต้บรรยากาศที่ปลอดจากการดำรงวิวัฒนาการของระบบการปกครองผูกขาด และการปิดล้อมอำนาจการเมือง และอำนาจ รัฐของระบอบราชการนั้นเอง ซึ่งผลบั้นปลายของการวิวัฒนาการก็คือ การที่พรรคมีโอกาสที่จะแข่งขันกันเองระหว่างพรรคด้วยกันโดยไม่ต้องแข่งขันกับพรรคราชการ และการชนะการเลือกตั้งของพรรคก็หมายถึง การได้ครองอำนาจทั้งทางการเมืองและอำนาจรัฐ โดยที่ไม่ได้มีการส่งมอบอำนาจส่วนหนึ่งไว้กับกลไกของรัฐ เพราะฉะนั้น การพัฒนาการของสถาบันพรรคการเมือง ถ้าจะมองควบคู่ไปกับการวิวัฒนาการด้วย ก็คือ การที่พรรคการเมืองจะอยู่รอดหรือไม่ ย่อมขึ้นกับผลของการแข่งขันกันระหว่างพรรคการเมืองด้วยกันเอง ไม่ใช่เป็นการแข่งขันระหว่างพรรคการเมืองกับพรรคราชการ และความชอบธรรมในการได้ครองอำนาจทางการเมือง ย่อมจะตัดสินด้วยผลการแข่งขันว่าจะได้ครองสัดส่วนของอำนาจการเมืองและอำนาจรัฐหรือไม่ เท่าใด ซึ่งผูกพันกับฐานสนับสนุนทางการเมืองของผู้ใช้สิทธิเลือกตั้ง ไม่ใช่โดยความยินยอมเห็นชอบของกองทัพ-ระบอบราชการ ซึ่งผลสรุปก็คือผลจากการผูกขาดครอบงำอันเป็นมรดกตกทอดจากผลพวงของประวัติศาสตร์การปิดล้อมอำนาจรัฐ และอำนาจการเมืองของกลุ่มอำนาจฝ่ายกลไกของรัฐยังคงส่งผลทอดถึงปัจจุบันนั่นเอง

สถาบันตัวแทนอันเป็นกลไกทางการเมืองของกลุ่มอำนาจฝ่ายนอกกลไกของรัฐ จึงยังคงต้องเผชิญกับปัญหาพัฒนาการที่จะต้องปรับตัวเพื่อความอยู่รอด ขณะเดียวกันก็ต้องเผชิญกับปัญหาวิวัฒนาการที่จะต้องปรับตัวเพื่อปลดเปลื้องแอกที่ครอบงำอยู่ด้วย ดังนั้น สถาบันเหล่านี้จึงต้องทำ

หน้าที่หนักทั้ง 2 ด้านควบคู่กันไป คือ ขณะที่ต้องทำหน้าที่สืบทอดการดำรงอยู่นั้น จะต้องทำหน้าที่หลักหนี แข่งขัน และการเอาชนะการครอบงำที่เหนือกว่าของสถาบันกลไกรัฐดั้งเดิมไปพร้อม ๆ กัน แต่ปัญหาที่หนักยิ่งกว่านั้นก็คือ การที่สถาบันกลไกรัฐเองก็มีความพยายามที่จะปรับตัวให้สามารถดำรงการครอบงำไว้ด้วยเช่นกัน ซึ่งเป็นหนทางที่ตีบตันสำหรับทางเลือกของกลุ่มอำนาจฝ่ายนอกกลไกรัฐ หากหวังผลเฉพาะการพัฒนาการเพียงด้านเดียว โดยไม่ใช้ทางเลือกที่หวังผลในด้านการวิวัฒนาการด้วย

ทางเลือกในการวิวัฒนาการสำหรับการพัฒนาสถาบันตัวแทนของกลุ่มอำนาจฝ่ายนอกกลไกรัฐให้เข้มแข็ง และสามารถทะลุทะลวงเข้าสู่วิถีอำนาจทางการเมือง และสามารถเอาชนะเหนือการครอบงำของกลุ่มอำนาจในกลไกรัฐได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด และสอดคล้องประสานกับแนวทางของเกมการเมืองที่เกื้อกูลแบบรัฐสภา ก็คือ "เกมการตีฝ่าวงล้อมอำนาจรัฐเพื่อทดแทนด้วยอำนาจการเมือง" นั่นเอง

กระบวนการของเกมการตีฝ่าวงล้อมอำนาจรัฐเพื่อทดแทนด้วยอำนาจการเมืองเป็นกระบวนการที่สลับซับซ้อน อาศัยเวลาและกลยุทธ์ที่แยบยล ทั้งนี้ เพราะมรดกทางประวัติศาสตร์การครอบงำอำนาจรัฐและอำนาจการเมืองของกลุ่มอำนาจฝ่ายกลไกรัฐนั้น ได้วางรากฐานที่มั่นคงและมีเครือข่ายครอบคลุมทั่วทั้งระบบการเมือง และที่เป็นจุดยุทธศาสตร์สำคัญของกลุ่มอำนาจฝ่ายกลไกรัฐ ก็คือ การจำกัดการเติบโตทางเศรษฐกิจ และการควบคุมการแปรอำนาจเศรษฐกิจของกลุ่มอำนาจนอกกลไกรัฐ ได้แก่ การผูกขาดทางเศรษฐกิจโดยรัฐวิสาหกิจ การผูกขาดด้านนโยบายโดยองค์กรกลางระดับนโยบายของระบอบราชการ เช่น สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานประมาท กระทรวงการคลัง สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา และสำนักงาน ก.พ. การควบคุมมวลชนโดยการระดมจัดตั้งโดยรัฐในรูปขององค์กรมวลชนเพื่อความมั่นคงแบบต่าง ๆ และการใช้เครื่องมือทางกฎหมายควบคุมบทบาททางการเมืองของกลุ่มผลประโยชน์ เช่น กฎหมายสมาคม กฎหมายกลุ่มเกษตรกรและสหกรณ์ กฎหมายแรง

งานสัมพันธ์* กฎหมายเลือกตั้ง กฎหมายพรรคการเมือง และกฎอัยการศึก การควบคุม การใช้อำนาจโดยเสริมความเข้มแข็งของฝ่ายบริหารให้อยู่เหนือฝ่ายนิติบัญญัติ การควบคุมด้านผลประโยชน์อื่น ๆ เช่น การกำหนดระเบียบกฎหมาย การตีความ การบังคับใช้กฎหมายและการใช้ดุลพินิจของเจ้าหน้าที่ ตลอดจนการออกระเบียบราชการและกฎหมายบังคับ เพื่อจำกัดสิทธิโอกาส แทนที่จะรับรองสิทธิโอกาสและบริการ รวมทั้งการปิดบังความลับด้านข้อมูลข่าวสาร ด้วยเหตุผลความมั่นคง ฯลฯ เป็นต้น**

การมีอำนาจในเชิงบังคับ อำนาจการควบคุมและอนุญาต การให้คำแนะนำและการใช้ดุลพินิจของฝ่ายกลไกรัฐ ซึ่งเป็นการครอบงำอำนาจรัฐไว้ในมือของระบบราชการ และเจ้าหน้าที่นั้น เป็นทั้งอำนาจตามกฎหมายและอำนาจแฝงเร้น ที่ผู้กุมอำนาจจะสามารถใช้ให้ कुछหรือให้โทษแก่ผู้ที่อยู่นอกอำนาจและกลไกรัฐทั่วไปได้ โดยเฉพาะการดำรงตำแหน่งสำคัญในระบบราชการหรือตำแหน่งระดับสูงในกองทัพ สามารถกดดันและบังคับควบคุมรัฐบาลให้ดำเนินนโยบายตามความเรียกร้องต้องการ ตลอดจนสามารถถอดถอนอำนาจรัฐบาล เปลี่ยนแปลงและเข้าเป็นรัฐบาลทำการปกครองและบริหารประเทศได้ด้วย

* พระราชบัญญัติแรงงานสัมพันธ์ ปัจจุบันได้แยกการบังคับใช้กับแรงงานในรัฐวิสาหกิจ โดยตราเป็นพระราชบัญญัติพนักงานรัฐวิสาหกิจมาบังคับใช้ต่างหาก ซึ่งมีผลให้แรงงานในรัฐวิสาหกิจมีฐานะเป็นสมาคม ห้ามการเคลื่อนไหวทางการเมือง

** ความพยายามในการฝ่าฝืนล้อมอำนาจรัฐ ที่ครอบงำโดยฝ่ายกลไกรัฐของกลุ่มการเมืองนอกกลไกรัฐ ปรากฏให้เห็นเป็นรูปธรรมอีกครั้งในสมัยรัฐบาลพลเอกชาติชาย โดยการออกคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี แต่งตั้งคณะที่ปรึกษาราชการฝ่ายบริหาร พร้อมแต่งตั้งคณะกรรมการย่อยอีก 5 ชุด ท้าการศึกษา เสนอแนะแนวทงนโยบายในการปรับเปลี่ยนบทบาทของกลไกรัฐ ซึ่งคณะกรรมการดังกล่าวประกอบด้วย คณะกรรมการกระจายอำนาจ คณะกรรมการจัดระบบการมีส่วนร่วม คณะกรรมการส่งเสริมความโปร่งใสของระบบราชการ คณะกรรมการส่งเสริมประสิทธิภาพรัฐวิสาหกิจ และคณะกรรมการปรับปรุงองค์กรของรัฐ ให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงซึ่งต่อมารัฐบาลถูกยึดอำนาจเสียก่อนที่คณะกรรมการชุดนี้จะได้เสนอแนะนโยบายแก่รัฐบาล

สำหรับทางเลือกของกลุ่มอำนาจนอกกลไกรัฐ ในการดำรงอำนาจที่กุมโดยกลไกรัฐ- การ ก็คือ การเข้าสู่อำนาจทางการเมืองแล้วขึ้นครองมกลไกรัฐ การผูกพันมิตรโดยการอุปถัมภ์ ประสานและแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ร่วมกัน การเป็นพวกพ้องและเกี่ยวคองทางเครือญาติ หรือ การประสานทางตัวแทนนายหน้า เป็นกลไกกลางในการประสานประโยชน์ อย่างไรก็ตาม ในแต่ละ ทางเลือกนั้น มีข้อจำกัดทั้งในแง่ของผลประโยชน์ตอบแทน ทรัพยากร การลงทุน และการคาดหวัง ผลที่จะได้รับด้วยทางเลือกที่ได้รับผลตอบแทนหลากหลายสูงสุดน่าจะเป็นทางเลือกประการแรกคือ การเข้าสู่อำนาจทางการเมือง แล้วขึ้นครองมกลไกรัฐซึ่งจะได้กุมทั้งอำนาจการเมืองและอำนาจ รัฐบาล และทางเลือกที่สองคือการผูกพันมิตรเพื่อผลประโยชน์ต่างตอบแทน* ซึ่งมุ่งผลประโยชน์ ทางเศรษฐกิจ เฉพาะในส่วนที่เป็นอำนาจรัฐ เช่น การให้ประโยชน์จากการใช้ดุลพินิจ การตี ความและบังคับใช้กฎหมาย การอนุญาต การได้รับสัมปทาน สิทธิบัตร รวมทั้งการปฏิบัตินโยบายที่ เป็นประโยชน์แก่ฝ่ายตน

โดยเปรียบเทียบแล้ว อำนาจการเมืองมีความหลากหลาย ครอบคลุมผลประโยชน์ และกลุ่มอำนาจทางการเมืองในระบบสังคม-เศรษฐกิจ เหนือกว่าอำนาจรัฐซึ่งมีความคับแคบและ จำกัดเฉพาะผลประโยชน์และกลุ่มอำนาจที่กระจุกตัวเฉพาะภายในกลไกรัฐ ฉะนั้นการที่กลุ่มอำ- นาจทางการเมืองฝายนอกกลไกรัฐ ซึ่งมีอาณาผลประโยชน์ที่จะต้องพิทักษ์รักษาในวงกว้าง ซึ่ง ครอบคลุมทั้งกลุ่มอำนาจและแง่มุมทางด้านผลประโยชน์ สามารถจัดอุปสรรคการครอบงำทางอำ- นาจและสามารถเข้าถึงและครอบครองกลุ่มผลประโยชน์-กลุ่มอำนาจทางการเมือง อย่างทั่วด้าน ได้ นั้น มีความจำเป็นที่จะต้องเข้ากุมอำนาจทางการเมือง ซึ่งสามารถขยายมิติการคุ้มครองเข้า ไปถึงอำนาจรัฐได้อีกส่วนหนึ่ง

* การได้กุมอำนาจการเมืองโดยกลุ่มการเมืองนั้น ในกรณีของไทยผู้กุมอำนาจเมือง ไม่สามารถกุมอำนาจรัฐได้ทั้งหมด ทำให้กลไกรัฐยังสงวนอำนาจรัฐและอำนาจการเมืองบางส่วน ไว้ในกลไกรัฐเอง ดังนั้นการกุมอำนาจการเมืองเพียงทางเดียว จึงไม่อาจกุมอำนาจรัฐได้โดย ทั้งหมดด้วย เนื่องจากกลไกรัฐได้รับมรดกทางประวัติศาสตร์และมีการสืบสานมรดกการครอบงำ ทางการเมืองมาโดยต่อเนื่อง

การเข้ากุมอำนาจทางการเมืองของกลุ่มอำนาจฝ่ายนอกกลไกรัฐ จึงถือเป็นเครื่องมือสำคัญในการสนองตอบความเป็นตัวแทนผลประโยชน์ของกลุ่มอำนาจทางการเมืองที่หลากหลายเหนือกว่าความเป็นตัวแทนของกลไกรัฐที่มีความคับแคบ กระจุกตัว และเฉพาเจาะจงมากกว่า* ซึ่งหากเปรียบเทียบทั้งในแง่ผลประโยชน์และเหตุผลทางเศรษฐกิจแล้ว การลงทุนทางการเมืองโดยหวังผลเพื่อการเข้ากุมอำนาจการเมือง ไม่ว่าจะโดยการลงสมัครรับเลือกตั้ง หรือ การสนับสนุนทางการเงินต่อพรรคการเมืองก็ตาม การเข้าดำรงตำแหน่งทางการเมือง หมายถึง การเป็นตัวแทนผลประโยชน์ที่มีความเหนือกว่ากลไกอำนาจรัฐทั้งในเชิงอำนาจและอาณาผลประโยชน์ ดังนั้นกลุ่มผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและกลุ่มอำนาจทางการเมืองที่กระจายตัวอยู่ในสังคมเศรษฐกิจ ย่อมได้รับแรงจูงใจและเลือกที่จะอาศัยช่องทางทางการเมืองเพื่อเข้าสู่อำนาจ หรือสนับสนุนตัวแทนของฝ่ายตนเข้าใช้อำนาจการเมือง คู่แข่ง ผลประโยชน์ของฝ่ายตน แทนที่จะหวังพึ่งพาเฉพาอำนาจรัฐจากตัวแทนฝ่ายกลไกรัฐที่มีความคับแคบและข้อจำกัดมาก**

เจ้าพ่อหรือผู้อิทธิพลและความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ มีเครือข่ายของอาณาผลประโยชน์ที่กว้างขวาง มีกำลังคน ประกอบกับการทำงานที่จำเป็นต้องอาศัยทั้งเครื่องมือทางการเมืองและราชการ ซึ่งนับว่าเป็นผู้ประกอบการธุรกิจ และมีผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจเช่นกัน การเข้า

---

* ความเป็นตัวแทนผลประโยชน์ของกลุ่มอำนาจทางการเมือง มีความกว้างขวางและข้อจำกัดในการใช้อำนาจการเมืองก็มีน้อยกว่าอำนาจรัฐ ดังนั้น การสนองตอบผลประโยชน์ทางการเมืองแก่ตัวแทนผลประโยชน์จึงมีอยู่เหนือฝ่ายกลไกรัฐ อย่างเช่น ตัวแทนผลประโยชน์ที่ได้รับการเลือกตั้งในเขตจังหวัดบุรีรัมย์ เมื่อเข้ากุมอำนาจการเมืองแล้ว อาจสามารถแต่งตั้งโยกย้ายข้าราชการในจังหวัดนครราชสีมาได้

** จากการสนทนากับ อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่มีอาชีพทางธุรกิจการค้า ในหัวข้อเกี่ยวกับแรงจูงใจในการเข้าสู่อำนาจทางการเมือง ได้รับคำตอบในเชิงเปรียบเทียบว่า ก่อนเข้าดำรงตำแหน่งทางการเมืองนั้นตนสำหุ 1 ตัว ได้ขายเพียงซีกเดียว อีกซีกหนึ่งต้องสุญไพบกับฝ่ายต่าง ๆ ที่มีอำนาจเกี่ยวข้องกับการอนุญาตขานแหละเนื้อหมู เมื่อเข้าดำรงตำแหน่งทางการเมืองแล้วสามารถทำธุรกิจดังกล่าวได้โดยสะดวก ไม่ต้องสุญเปส่าเนื้อหมูอีกซีกหนึ่งต่อไป (ซึ่งกรณีดังกล่าวเป็นการเปรียบเทียบเฉพาะกรณีเท่านั้น)

มีบทบาททางการเมืองของคนที่เป็นเจ้าพ่อ จึงมีความหมายไม่ต่างกับกลุ่มผลประโยชน์ทั่วไป โดยเฉพาะในภาวะที่เงินและอิทธิพลในการจัดตั้ง และระดมกำลังคนทางการเมือง ได้เป็นปัจจัยสำคัญในการแข่งขันเลือกตั้งนั้น เจ้าพ่อซึ่งเป็นผู้ที่มีศักยภาพในด้านนี้สูงย่อมจะไม่ขี้ลังเลมากในการที่พรรคการเมืองต่าง ๆ จะเข้ามาแสวงหาความสนับสนุนจากเจ้าพ่อ นอกจากนั้น ยังเป็นประโยชน์ที่เกื้อกูลต่อเจ้าพ่อโดยตรงอีกด้วย กล่าวคือนอกจากเจ้าพ่อจะไม่จำเป็นต้องหวังพึ่งพาเฉพาะผลประโยชน์จากฝ่ายกลไกรัฐในการบังคับใช้นโยบาย ที่ให้ประโยชน์แก่ตนเพียงทางเดียวแล้วการเข้ามามีบทบาททางการเมือง ยังสามารถทำให้เจ้าพ่อเข้ามามีส่วนในกระบวนการกำหนดและตัดสินใจนโยบายอีกด้วย⁶ ซึ่งส่งผลต่อการขยายฐานอำนาจทางการเมืองและผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจพร้อม ๆ กัน ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงในด้านสถานภาพทางสังคม การยอมรับในภาพพจน์ใหม่รางวัลทางสังคมอื่น ๆ ได้แก่ เครื่องราชอิสริยาภรณ์ชั้นสูง และการเข้าร่วมสมาคมกับชนชั้นนำในสังคมทั่วไป โดยเฉพาะการดวงดูล่ออำนาจกับข้าราชการ

3. การผลักดันของเกมนำมาซึ่งการแปรสถานภาพทางการเมืองของเจ้าพ่อ

การครอบงำทั้งอำนาจรัฐและอำนาจการเมืองของกลไกรัฐ เป็นอุปสรรคสำคัญในการขยายตัวและการเติบโตอย่างอิสระของกลุ่มอำนาจนอกกลไกรัฐ ภายหลังจากช่องทางทางการเมือง เอื้ออำนวยให้ฝ่ายนอกกลไกรัฐ สามารถแข่งขันเข้าสู่อำนาจการเมืองได้โดยการเลือกตั้ง และรวมกันจัดตั้งเป็นพรรคการเมือง กลุ่มนอกกลไกรัฐสามารถขยายการสั่งสมทุน และแปรอำนาจเศรษฐกิจสู่อำนาจการเมือง กลุ่มอำนาจนอกกลไกรัฐได้มีทางเลือกซึ่งเป็นทางเลือกที่มีผลเกื้อกูลต่อผลประโยชน์ทั้งทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม

กระบวนการทางการเมืองของเกมนำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงจากการพึ่งพาอาศัย หรืออยู่ใต้อาณัติของกลไกรัฐมาสู่การแข่งขันเลือกตั้ง เข้าสู่อำนาจและตำแหน่งทางการเมือง นั้น ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างสำคัญต่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ และการเปลี่ยนแปลงสถานภาพทาง

⁶ สมบัติ จันทรวงศ์, "ผู้มีอิทธิพลในท้องถิ่น" อ้างแล้ว.

การเมืองและสังคมของฝ่ายนอกกลไกรัฐ ความตื่นตัวต่อความเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ได้ส่งผลต่อ การปรับเปลี่ยนกระบวนการทางการเมือง และความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างกลุ่มการเมืองนอก กลไกรัฐกับกลไกรัฐที่มีความผูกพันตามภาวะการเมืองและผลการเลือกตั้ง กล่าวคือ ภาวะการ เมืองที่เมื่อกลุ่มอำนาจนอกกลไกรัฐได้เข้ากุมอำนาจการเมืองอย่างมั่นคงแล้ว กลุ่มอำนาจฝ่ายกล ไก่รัฐก็จะต้องลดบทบาทอำนาจของฝ่ายตนลงไป ซึ่งเป็นผลจากการที่อำนาจการเมืองได้มีบทบาท ในการควบคุมอำนาจรัฐได้มากขึ้น หรือ ผลการเลือกตั้งที่ผู้ชนะได้แปรบทบาทอำนาจจากใครก็ได้ ที่สามารถใช้อำนาจการเมืองและอำนาจรัฐได้โดยชอบธรรม สามารถหลีกเลี่ยงบทบาทความสัมพันธ์ แบบนี้ได้ เป็นแบบเหวี่ยงอย่างสิ้นเชิง

ในการปรับเปลี่ยนของกระบวนการทางการเมือง และกระบวนการสัมพันธ์เชิงอำนาจ ระหว่างกลุ่มการเมืองนอกกลไกรัฐกับฝ่ายกลไกรัฐนั้น เป็นความสัมพันธ์ที่ซับซ้อนครอบคลุม ทั้งมิติทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ซึ่งในแต่ละมิติต่างสัมพันธ์และส่งผลทอดถึงกันทั้งระบบ และทุกระดับ ทั้งโดยสายใยการสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์และการแข่งขันช่วงชิง โดยเฉพาะสายใยการ สัมพันธ์แบบแข่งขัน ส่งผลต่อความเปลี่ยนแปลงบทบาทสถานภาพของกลุ่มการเมืองนอกกลไกรัฐได้ อย่างรวดเร็ว และส่งผลกระทบในมุมกว้างและเป็นตัวเร่งในกระบวนการเปลี่ยนแปลงความสัม พันธ์เชิงอำนาจระหว่างกลุ่มการเมืองนอกกลไกรัฐกับกลไกรัฐสูงอีกด้วย ขณะที่สายใยสัมพันธ์แบบ อุปถัมภ์นั้น เป็นความสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยน ประนีประนอม ไม่มีผลต่อการขัดแย้งแข่งขัน และการ เปลี่ยนแปลงด้านสถานภาพเท่าใดนัก ซึ่งเป็นรูปแบบของสายสัมพันธ์ดั้งเดิม ที่เน้นการแลกเปลี่ยน แทนการแข่งขันช่วงชิง อย่างไรก็ตาม ความสำคัญของสายใยสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ ภายใต้อสภาพแวดล้อมของการแข่งขันนี้ อาจเป็นผลจากข้อจำกัดที่ไม่สามารถกำหนดแบบแผนของสายใยสัมพันธ์แบบ แข่งขันได้ และอาศัยสายใยสัมพันธ์อุปถัมภ์เป็นเครื่องมือในการทดแทนข้อจำกัดและจุดด้อยที่ใช้ใน การแข่งขันไม่ได้ โดยเฉพาะการทำหน้าที่เป็นสื่อในการเชื่อมโยง-ส่งทอดอำนาจทางการเมือง ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ และสถานภาพทางสังคมของคนที่ต้องการอำนาจ หรือมีอำนาจทางการเมือง ได้โดยไม่ต้องดำรงตำแหน่งทางการเมือง หรือส่งผ่านการใช้หรือมีอำนาจรัฐโดยไม่ต้องเข้า ดำรงตำแหน่งในกลไกรัฐได้ หรือการส่งผ่านผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจได้โดยผู้ที่ได้รับประโยชน์ ไม่ใช่ผู้ประกอบการทางเศรษฐกิจนั้นได้ ส่วนสายใยสัมพันธ์แบบแข่งขันนั้นส่งผลต่อความเปลี่ยนแปลงทางบทบาท-สถานภาพในลักษณะที่เป็นการพลิกเปลี่ยนโดยตรง เช่น การพลิกเปลี่ยนจาก สถานภาพผู้ประกอบการทางเศรษฐกิจ เป็นผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองใช้อำนาจรัฐได้โดยตรง

การเกื้อกูลต่อกันระหว่างสายใยสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ และสายใยสัมพันธ์แบบแข่งขัน ซึ่งให้ผลตอบแทนทั้งในลักษณะการส่งทอด-แลกเปลี่ยนอำนาจ-ผลประโยชน์ และการพลิกเปลี่ยน ในด้านสถานภาพและอำนาจ-ผลประโยชน์นั้น สามารถจัดอุปสรรคการครอบงำอำนาจการเมือง และอำนาจรัฐโดยฝ่ายกลไกรัฐออกไปอย่างสิ้นเชิง และเปิดช่องทางสำหรับกลุ่มอำนาจจากนอก กลไกรัฐ ให้มีโอกาสเข้ามาแสวงโอกาสในการพลิกเปลี่ยนบทบาท-สถานภาพ และส่งทอด-แลกเปลี่ยนอำนาจผลประโยชน์ระหว่างกันได้มากขึ้น ขณะเดียวกันการสร้างเงื่อนไขครอบงำและข้อ จำกัดทางกฎหมายโดยฝ่ายกลไกรัฐก็มีข้อจำกัดมากขึ้น

เจ้าพ่อบางคนอาจจะมีข้อจำกัดในการแข่งขันเข้าสู่อำนาจ โดยกลไกการเลือกตั้ง เนื่องจากภาพพจน์ที่อาจเป็นจุดอ่อนต่อการโจมตีของคู่แข่งทางการเมือง คุณวุฒิทางการศึกษาที่ต่ำหรือข้อจำกัดในเรื่องสัญชาติ-เชื้อชาติ ฯลฯ ซึ่งข้อดีออกจากช่องทางการแข่งขันที่ทาให้เจ้าพ่อไม่สามารถใช้และครอบครองอำนาจทางการเมือง โดยการเข้าดำรงตำแหน่งทางการเมืองโดยตรงได้ แต่เจ้าพ่อยังสามารถอาศัยเครือข่ายของสายใยสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์เป็นเครื่องมือในการส่งทอด-แลกเปลี่ยนอำนาจและผลประโยชน์ได้โดยทางอ้อม เช่นการสนับสนุนพรรคและผู้เลือกตั้ง หรือการเป็นรัฐมนตรีเงา การเป็นที่ปรึกษาและเลขานุการ ฯลฯ ตลอดจนการเข้าสอดแทรกในกระบวนการตัดสินใจและการกำหนดนโยบายของรัฐได้ ทั้งในห้องประชุมรัฐสภาและห้องประชุม

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

คณะรัฐมนตรี⁷ หรืออาจหวังผลตอบแทนในด้าน การคุ้มครองผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ การลด การแข่งขันไปจนถึงการผูกขาดทางเศรษฐกิจ และการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ

ในแง่ของผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจนั้น การเข้าสู่บทบาท-อำนาจทางการเมืองของ เจ้าพ่อ ทั้งโดยทางตรงและโดยทางอ้อม ไม่ว่าจะโดยสายใยสัมพันธ์แบบแข่งขัน หรืออุปถัมภ์ก็ตาม มีความเปลี่ยนแปลงที่ผันแปรไปพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงในกระบวนการทางการเมือง และความ สัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างกลุ่มอำนาจรัฐ กับ กลุ่มอำนาจการเมืองนอกภาครัฐ โดยเฉพาะการ เปลี่ยนแปลงในมิติของการขยายทุน โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงของเครือข่ายความสัมพันธ์ระ- หว่างทุนท้องถิ่น ทุนชาติ และทุนต่างชาติ กล่าวคือ ผลจากการเปลี่ยนแปลงในกระบวนการทาง การเมือง และความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างภาครัฐกับกลไกการเมืองนั้นได้ส่งผลอย่างสำคัญ ต่อการฉีกประสานกันระหว่างทุนท้องถิ่น ทุนชาติ และทุนต่างชาติ ให้ยึดโยงกันเป็นตาข่ายของ

⁷ ได้แก่บทบาททางการเมืองของเสี้ยมเส็ง จังหวัดขอนแก่น หรือ นายเจริญ พัฒน- วิจารณ์ ที่ให้การสนับสนุนส่งผู้สมัครรับเลือกตั้ง ส.ส. เข้าสู่สภาถึง 5 คน ให้ดอนอภัยดิถีอภิปราย ไม่ไว้วางใจ พลเอกเปรมฯ นายกรัฐมนตรีสมัยนั้น อ้างใน "ล้างเจ้าพ่อแผน 2 ของสุนทร- สุจินดา" มติชนสุดสัปดาห์ ปีที่ 11 ฉบับที่ 549 (10 มีนาคม 2534), หน้า 7 นอกจากนี้ ใน บรรดากลุ่มผู้มีอำนาจ-อิทธิพล ทั้งในท้องถิ่นและส่วนกลางที่มีบทบาทสำคัญทางการเมือง และได้ มีการจัดทำบัญชีรายชื่อโดยทางราชการ ถึง 180 รายชื่อ แต่ที่ประกาศอย่างเปิดเผยโดยคำสั่ง กระทรวงมหาดไทยที่ มท 0601 (สว)/116 ลงวันที่ 29 มีนาคม 2534 ให้กรมตำรวจร่วมกับ สถาบันการเงินต่าง ๆ จัดทำบัญชีทรัพย์สิน มีทั้งหมด 7 รายชื่อ คือ (1) นายไพจิตร ธรรมโรจน์ พิธิจ (ปอ ประตูน้า) (2) นายเจริญ พัฒนวิจารณ์ (เส็ง ขอนแก่น) (3) นายชัชวาลย์ คง อุคม (ชัช เตามูน) (4) นายโรส ธนวิสุทธิ (เฮียโรส) (5) นายแคล้ว ธนิกุล (เฮียเหลา) (6) นายสมชาย คุณปลื้ม (ก้านเปื้อะ) และ (7) นายอมร อภิชนากุล (มร เป) อ้างใน "ย้อนรอยบัญชีดำ 7 เจ้าพ่อ เจียบฉีรับเลือกตั้ง" นสพ.มติชนรายวัน (วันอังคารที่ 23 กรกฎาคม 2534), หน้า 3.

การสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นระหว่างการเมืองกับเศรษฐกิจมากขึ้น⁸ ทนท้องถิ่นที่ถูกจำกัดการเติบโตโดย การอยู่ใต้การอุปถัมภ์ของกลไกรัฐในภูมิภาค สามารถขยายตัวอย่างอิสระและรวดเร็ว โดยการ อุปถัมภ์คุ้มครองของกลไกการเมืองในส่วนกลางโดยตรง ซึ่งมีอำนาจเหนือกลไกรัฐในท้องถิ่นและ ภูมิภาค* ความอิสระของการสั่งสมทุน การขยายตัวอย่างรวดเร็วของทุนในระดับต่าง ๆ ได้

⁸ บุคคลที่ถูกระบุว่า เป็นผู้มีอำนาจ-อิทธิพล และมีบทบาททางการเมืองตาม คำสั่ง มหาตมาคานธี ที่ มท.0601 (สว)/116 ลงวันที่ 29 มีนาคม 2534) จำนวน 7 รายชื่อนั้น พบว่า บุคคลดังกล่าวมีการขยายเครือข่ายทางธุรกิจ-การค้า และการลงทุนอย่างรวดเร็วเชื่อมโยงกัน ระหว่างทุนทั้งระดับท้องถิ่น ชาติ และต่างชาติ เช่น นายแคว้ว ธนิกุล ได้สัมปทานเหมืองพลอย ที่จังหวัดตราด ในเนื้อที่ 100 ไร่ มีคอกม้า ไร่มะม่วง ค่ายมวย และต่อมาได้ร่วมทุนกับนักธุรกิจ ฮ่องกง ทางธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ ซึ่งใช้เงินลงทุนจำนวนมากกว่า 2,000 ล้านบาท ส่วนนายโรส ธน วิสุทธิ์ คำข้าวที่ท่ากานันทรอง จังหวัดนครสวรรค์ แล้วขยายกิจการด้านธุรกิจบริการและบันเทิง หนังสือพิมพ์และปอเนกรพนันในกรุงเทพฯ ส่วนนายชัชวาลย์ คงอุดม ทางธุรกิจปอเนกรพนันและ ขยายไปสู่ธุรกิจที่ดินและงานก่อสร้างขนาดใหญ่ ส่วนนายเจริญ พัฒนคารังจิตร มีปอเนกรพนันใน จังหวัดขอนแก่น รับซื้อพืชผลการเกษตรและปล่อยเงินกู้ ส่วน นายอมร อภิธนากุล ทางธุรกิจบันเทิงในกรุงเทพฯ ประเภทไนท์คลับและภัตตาคาร ส่วน นายไพจิตร ธรรมโรจน์พินิจ ทำปอเนกรพนันขนาดใหญ่ในกรุงเทพฯ และกิจการร้านทอง รวมทั้งการขยายกิจการในโครงการการลงทุน ทางด้านอุตสาหกรรมโดยร่วมทุนกับนักธุรกิจจีน ส่วน นายสมชาย คุณปลื้ม เป็นนักการเมือง ท้องถิ่นมีกิจการธุรกิจหลายสาขาทั้งที่ดิน โรงแรม สถานบริการ และการประมงจำนวนมาก ต่อ มาได้ขยายเข้าสู่กิจการในโครงการอีสเทอร์นซีบอร์ด โดยบุคคลดังกล่าวมีบทบาททางการเมือง ทั้งทางตรงและทางอ้อม มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับข้าราชการและนักการเมือง ทั้งในท้องถิ่น และส่วนกลาง อ้างาน "เส้นทางเงิน 7 ซูเปอร์เจ้าพ่อ หยิกเล็บเจ็บเนื้อใคร?", มติชนสุดสัปดาห์ ปีที่ 11 ฉบับที่ 554 (14 เม.ย.2534), หน้า 16.

* เช่นกรณี นายสุวัจน์ ลิปตพัลลภ ส.ส.จังหวัดนครราชสีมา และอดีตรัฐมนตรีช่วย ว่าการกระทรวงคมนาคม ที่มีการขยายโครงการการลงทุนที่เติบโตมาจากท้องถิ่น เข้าสู่ส่วนกลาง เป็นทุนระดับชาติที่มีเงินทุนจำนวนมาก ซึ่งเป็นการขยายตัวทางธุรกิจอย่างรวดเร็ว ถ้าหาก เปรียบเทียบกับนายทุนจีนสมัยก่อนที่ระบบการเมืองปิดและทุนขาดอิสระในการเข้ามีบทบาททางการเมือง ทางการเมืองนั้น จำเป็นต้องอาศัยเวลาอย่างน้อย 1-2 ช่วงอายุคน

ส่งผลต่อการขยายตัวอย่างรวดเร็วของกลุ่มอำนาจทางการเมืองนอกกลไกรัฐ ที่ได้รับผลพวงจากการเติบโตและอิสระในการขยายฐานทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว พร้อมกับอิสระในการแปรฐานอำนาจทางเศรษฐกิจ เป็นอำนาจทางการเมืองได้อย่างรวดเร็ว โดยกลไกการเลือกตั้ง-แข่งขันทางการเมือง ขณะเดียวกันกับความจำเป็นในการพึ่งพาระบอบราชการ และการอิงอำนาจรัฐในการแสวงประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ก็มีความจำเป็นน้อยลง และมีข้อจำกัดมากขึ้นทั้งฝ่ายกลไกรัฐเองและฝ่ายนอกกลไกรัฐ ขณะที่การเข้าอิงหรืออาศัยฐานอำนาจทางการเมืองได้ผลตอบแทนที่กว้างขวาง รวดเร็ว และมีข้อจำกัดน้อยกว่า ซึ่งเป็นข้อได้เปรียบของฝ่ายอำนาจนอกกลไกรัฐ อันเป็นผลจากการเปลี่ยนแปลงในกระบวนการเมือง และความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างกลุ่มอำนาจในกลไกรัฐ กับกลุ่มอำนาจนอกกลไกรัฐในลักษณะที่รูปแบบของสายใยสัมพันธ์แบบแข่งขัน ได้เข้ามามีบทบาทต่อการพลิกเปลี่ยนบทบาท-อำนาจ และสถานภาพ - ผลประโยชน์ ทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคมของกลุ่มอำนาจนอกกลไกรัฐ ให้อยู่ในฐานะที่ได้เปรียบและเหนือกว่าสายใยสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ดั้งเดิม นั้น ได้นำไปสู่ความโน้มเอียงของการเปลี่ยนแปลงในด้านของการให้ความสำคัญกับสายใยสัมพันธ์ที่มีลักษณะแข่งขันในระหว่างนอกกลไกรัฐมากขึ้นตามไปด้วย ซึ่งส่งผลต่อการขยายมิติการแข่งขันที่ไม่จำกัด เฉพาะการแข่งขันระหว่างกลุ่มอำนาจฝ่ายกลไกรัฐ กับกลุ่มอำนาจนอกกลไกรัฐเท่านั้น แต่ยังสามารถขยายผลไปสู่การแข่งขันกันเองในระหว่างกลุ่มอำนาจนอกกลไกรัฐด้วย

4. การเปลี่ยนแปลงของรูปแบบความชอบธรรมกับการแสวงหาตำแหน่ง-อำนาจทางการเมืองของเจ้าพ่อ

ความโน้มเอียงในการเปลี่ยนแปลงของสายใยสัมพันธ์แบบแข่งขัน ที่มีมิติของการแข่งขันได้ขยายออกไปสู่กลุ่มอำนาจทางการเมืองในวงกว้างนั้น ยิ่งส่งผลกระตุ้นให้การคาดหวังของการแข่งขันนั้นมีมิติที่ซับซ้อนตามไปด้วย นอกเหนือจากการแข่งขันช่วงชิงอำนาจทางการเมืองระหว่างกลุ่มอำนาจนอกกลไกรัฐกับกลุ่มอำนาจในกลไกรัฐแล้ว ยังเป็นการแข่งขันกันเองระหว่างกลุ่มอำนาจทางการเมืองภายนอกกลไกรัฐ ที่คาดหวังผลนอกเหนือจากเป้าหมายเพื่ออำนาจทางการเมืองออกไปสู่เป้าหมายเพื่อการแข่งขันทางเศรษฐกิจ และบทบาทสถานภาพทางสังคมอีกด้วย

การขยายเป้าหมายการแข่งขันของกลุ่มอำนาจทางการเมืองนอกกลไกรัฐจากเป้าหมายอำนาจทางการเมือง ไปสู่เป้าหมายทางเศรษฐกิจและสังคมนั้นได้ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงในมิติของกระบวนการแข่งขัน ยุทธศาสตร์และวิธีการแข่งขันและเป้าหมายการแข่งขันที่ลึกซึ้งและซับซ้อนยิ่งขึ้น การแปรอำนาจเศรษฐกิจเป็นอำนาจการเมือง จึงไม่ใช่กระบวนการที่สิ้นสุดในตัวเองอีกต่อไป อำนาจการเมืองยังถูกใช้เป็นวิธีการและเครื่องมือในการแข่งขันทางเศรษฐกิจและสังคมในระหว่างกลุ่มอำนาจทางการเมืองที่หลากหลายด้วย

การแข่งขันต่อสู้เข้าสู่อำนาจทางการเมืองโดยการแข่งขันที่ขอบธรรม ภายใต้กลไกการเลือกตั้งของบรรดากลุ่มอำนาจทางการเมืองที่หลากหลาย จึงไม่ใช่เป้าหมายสุดท้ายหรือเส้นชัยของการแข่งขันต่อสู้ หากแต่การอาศัยอำนาจทางการเมืองเพื่อเป็นเครื่องมือในการแข่งขันทางเศรษฐกิจและสถานภาพทางสังคมนั้น ยังเป็นกระบวนการไปสู่อีกเป้าหมายหนึ่งของกลุ่มการเมืองบางกลุ่ม โดยเฉพาะกลุ่มอำนาจทางการเมืองที่มีข้อจำกัดในการแข่งขันโดยกลไกเลือกตั้งและมีข้อจำกัดในการแข่งขัน และจำเป็นต้องเข้าสู่อำนาจการเมือง และผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจโดยสายใยสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์อย่างเช่นเจ้าพ่อบางคน นักการเมืองท้องถิ่น หรือนักธุรกิจที่หลบเลี่ยงกฎหมาย และต้องมีบทบาททางการเมืองหลังจาก ซึ่งต้องการเปิดเผยตัวเองออกสู่เวทีที่อิสระในภายหลัง

การตอกย้ำความชอบธรรมของกลไกการเลือกตั้งที่อำนาจมาจากเบื้องล่าง โดยไม่ยึดติดกับชาติกำเนิด ตำแหน่งทางราชการและภาพพจน์ทางสังคม โดยมาผูกพันกับฐานะทางทรัพย์สิน-เศรษฐกิจนั้น สามารถอาศัยช่องทางทางการเมืองโดยอาศัยเครื่องมือทางทรัพย์สินเข้าสู่อำนาจทางการเมืองได้โดยไม่ยากลำบากและมีเงื่อนไขข้อจำกัดที่น้อยมาก การอาศัยอำนาจและการมีบทบาททางการเมืองหลังจาก ภายใต้อายัดสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ จึงเป็นการซื้อเวลาสำหรับสร้างโอกาสแก่กลุ่มอำนาจทางการเมืองที่ยังไม่พร้อม หรือมีข้อจำกัดในการแข่งขันเข้าดำรงตำแหน่งทางการเมืองโดยตรง เช่น การอาศัยสายใยอุปถัมภ์เพื่อส่งผ่านอำนาจทางการเมืองในกระบวนการกำหนดและตัดสินใจนโยบายของรัฐ โดยที่คนไม่ต้องการดำรงตำแหน่งทางการเมืองแต่สามารถใช้อำนาจทางการเมือง ในการขึ้นนำให้ผู้ดำรงตำแหน่งภายใต้ความอุปถัมภ์ของตนกำหนดนโยบายและออกกฎหมายที่เกื้อกูลต่อประโยชน์ทางเศรษฐกิจ และสถานภาพทางสังคมของตนเองได้ การกำหนดนโยบายที่เกื้อกูล และลดข้อจำกัดในการขยายผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ได้

แก่ การได้รับสัมปทานการลงทุนในโครงการสำคัญระดับชาติ หรือการได้รับสิทธิพิเศษในการยกเว้นด้านภาษีและการลงทุนโดยอาศัยเงื่อนไขทางนโยบายส่งเสริมการลงทุน และการทำสัญญาที่ไม่เป็นธรรมกับธุรกิจคู่แข่ง ฯลฯ เป็นต้น

ในด้านสังคมการเข้ามามีบทบาทอำนาจทางการเมือง ทั้งที่ดำรงตำแหน่งโดยตรงหรือโดยอ้อมนั้น ได้มีส่วนสำคัญในการยกฐานะบทบาททางสังคม ในการเข้ามีส่วนร่วมในกิจการสาธารณะ การสมาคมกับชนชั้นนำในสังคมทั่วไป อันเป็นกระบวนการต่อเนื่องของการชำระล้างภาพพจน์ การเลื่อนชั้น ใต้เท้าโดยอาศัยสัญลักษณ์ทางเครื่องหมายเกียรติยศร่วมกัน ได้แก่ การรับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ การสวมสายสะพาย การร่วมกิจกรรมสาธารณะร่วมกัน การปรากฏตัวในสถานที่สำคัญที่เป็นพิธีการและเป็นทางการ การยกย่อง วิชาญวิจารณ์ทางสื่อมวลชน ตลอดจนการให้การยอมรับเกรงกลัวต่ออำนาจ-อิทธิพลและความร่วมมือ

ดังนั้น กระบวนการดังกล่าว จึงเป็นช่องทางลัดของการพลิกผันบทบาท และสถานภาพทางสังคม และเศรษฐกิจของกลุ่มอำนาจที่มีข้อจำกัดในการเข้าดำรงตำแหน่งทางการเมืองโดยตรง ซึ่งสามารถลบลบจุดด้อยทางด้านกำเนิด ตำแหน่งหน้าที่และฐานะทางเศรษฐกิจ-สังคม ว่าเป็นด้านภาพพจน์ การศึกษา เชื้อชาติ สัญชาติ หรือคุณสมบัติด้านภาษา นอกจากนั้น ผลพวงยังส่งผลไปถึงชนรุ่นหลังที่จะได้รับประโยชน์ และสานต่อเพื่อสืบทอดและรับช่วงต่อไป ซึ่งกระบวนการดังกล่าว คือเป็นกระบวนการชำระล้างภาพพจน์ หรือกระบวนการฟอกเงินที่ได้มาโดยมิชอบให้เกิดความถูกต้องชอบธรรม โดยผ่านกระบวนการทางการเมืองที่สามารถอาศัยรากฐานทางทรัพย์สินเป็นเครื่องมือ แข่งขันเข้าสู่อำนาจทางการเมืองได้โดยชอบธรรม และสามารถอาศัยอำนาจทางการเมืองเป็นเครื่องมือในการแปรเปลี่ยนคุณสมบัติ และลบลบข้อด้อยบางด้านของสายใยสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ไปเป็นแบบแข่งขัน ที่มีผลบั้นปลายมิได้จำกัดแค่เฉพาะเป้าหมายทางการเมืองเท่านั้น หากแต่เป็นกระบวนการที่ซับซ้อนของการแข่งขันที่มีได้มีจุดจบในตัวเอง แต่เป็นกระบวนการที่อาศัยเงื่อนไขเวลา และเพื่อส่งผ่านต่อไปยังเป้าหมายอื่นและชนรุ่นหลังที่เป็นผู้รับผลพวงจากความสำเร็จเมื่อกระบวนการแปรเปลี่ยนสายใยสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ ไปสู่แบบแข่งขันได้เสร็จสิ้นลง

แล้ว านช่วงเวลาหนึ่งของชนรุ่นหนึ่ง* โดยนัยดังกล่าวผู้มีบทบาททางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมส่วนใหญ่มิได้ดำรงอยู่แต่เฉพาะในบทบาทด้านหนึ่งด้านใด หรือโดยมิได้มีการเชื่อมโยงกับบทบาทด้านอื่นด้วยเช่นเดียวกับเจ้าพ่อ ซึ่งจำเป็นต้องมีการประสานบทบาทหลาย ๆ ด้าน เพื่อส่งเสริมซึ่งกันและกัน ไม่ว่าจะบทบาททางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม

---

* บุคคลที่ถูกระบุว่าเป็นเจ้าพ่อหรือผู้มีอำนาจ-อิทธิพลทางการเมือง ตามคำสั่งกระทรวงมหาดไทย ที่ มท.0601 (สว)/116 ลงวันที่ 29 มีนาคม 2534) จำนวน 7 รายชื่อ นั้น ทุกคนล้วนมีบทบาททางการเมืองหลังจากมาโดยตลอด เช่น การสนับสนุนทางการเงิน การให้ความสนับสนุนด้านการเลือกตั้ง ซึ่งต่อมาในระยะหลังบุคคลดังกล่าวได้พยายามที่จะเข้ามามีบทบาททางการเมืองแบบเปิดเผยและโดยตรงมากขึ้น ได้แก่ นายแคล้ว ธนิกุล และนายชัชวาลย์ คงอุดม ซึ่งได้เข้าร่วมกิจกรรมสาธารณกุศลโดยการบริจาคเงิน การช่วยเหลือประชาชนสาธารณะ แจกจ่ายข้าวของในวันเกิด และประกาศลงสมัครรับเลือกตั้งในคราวต่อไป ขณะที่ นายสมชาย คุญปลื้ม ได้ส่งลูกชายลงสมัครรับเลือกตั้ง ส่วนตนเองนั้นปัจจุบันยังมีข้อจำกัดในด้านวุฒิการศึกษาอยู่ ซึ่งจะเห็นได้ว่าบุคคลดังกล่าวไม่ได้เข้ามามีบทบาททางการเมืองอย่างเปิดเผยโดยทันที แต่ได้ผ่านช่วงเวลาของกระบวนการสังฆกรรมมี ขยายทุนให้เติบโตและมั่นคง ออกจากธุรกิจที่ผิดกฎหมาย อย่างเช่น บ่อนการพนันไปสู่อุปกรณ์ร่วมทุนระดับชาติ และต่างชาติที่ถูกต้องตามกฎหมาย ขณะที่บางคนต้องรอเวลาให้ลูกซึ่งเป็นคนรุ่นหลัง เป็นผู้รับช่วงของผลพวงจากฐานอำนาจ-บารมี และเศรษฐกิจที่คนรุ่นพ่อได้สั่งสมไว้ อย่างเช่น กรณี นายสมชาย คุญปลื้ม และนายแคล้ว ธนิกุล ฯลฯ เป็นต้น ซึ่งการรับช่วงต่อของคนรุ่นลูกนั้นย่อมนำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงของเครือข่ายความสัมพันธ์ทางอำนาจจากสายสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ในรุ่นพ่อไปสู่อำนาจในสัมพันธ์แบบแข่งขันที่ชัดเจนมากขึ้นในรุ่นลูก อันส่งผลต่อการพลิกเปลี่ยนไปมาทางความสัมพันธ์เชิงอำนาจและบทบาทสถานภาพการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ทั้งตนเองและชนรุ่นที่ 2 พร้อมกันด้วย ซึ่งบทบาททางการเมืองดังกล่าวได้ส่งผลต่อการบรรลุถึงเป้าหมายเชิงซ้อนที่หลากหลาย